

Matematik og Økonomi

– Et lille institut, to artikler, en dokumentarfilm og en finanskrise.

Karen 'K2' Hjort Brusich

I starten af april i år besøgte jeg mine forældre i Bagsværd. De har abonnement på Information og jeg faldt over en artikel bragt den 4. april 2012 skrevet af Center for Vild Analyse. Overskriften var "Forskeren som Magtens Forlængede Arm". Artiklen beskriver hvordan forskere i dag beskæftiger sig med et meget begrænset fagområde i forhold til tidligere. Der bliver forsket indenfor domæner, som forskningsrådene finder det væsentligt at forske indenfor. Burde videnskabsmanden ikke selv overveje hvad nytte man har af denne forskning? Og måske endnu vigtigere, hvad der *ikke* bliver forsket i, når linjerne på forhånd er trukket op? Og hvordan spiller dette sammen med den nuværende politiske og økonomiske magt? Jeg sad tilbage med en mærkelig, trist følelse. Hvorfor læser jeg matematik, hvis jeg ikke kan bruge den til noget godt?

En månedstid senere så jeg en dokumentarfilm. "Inside Job" instrueret af Charles Ferguson fra 2010. Jeg vil her prøve at give et simplificeret referat. Filmen beskriver hvordan lovgivningen og bankkulturen har ændret sig i USA op til finanskrisen. Ikke bare i løbet af de sidste 20 år, men endnu længere tilbage. Der var engang, hvor det at optage et lån betød at gå ned i den lokale bank. Den måtte så vurdere om man var egnet, hvad betingelserne skulle være og hvad der skulle stilles som sikkerhed. Hvis låneren ikke kunne betale mistede banken penge. Idag når der optages lån bliver de samlet i *Collateralized Debt Obligations*, CDO'er. Disse CDO'er bliver solgt til investorer og det er disse investorer der får penge udbetalt når man betaler tilbage på sit lån. Den lokale lånudgiver mister ikke længere penge når låneren ikke kan

betale tilbage. Det blev derfor nemmere at låne penge og huspriserne steg. Mange af disse lån var dårlige lån, med høj rente, som folk ikke kunne betale tilbage. Men så fandt man på *Credit Default Swaps*, CDS'er. En CDS er en slags forsikring af et lån. Når låntager ikke kan betale tilbage udbetaler forsikringsselskabet et kompensationsbeløb. Til forskel fra almindelige forsikringer kan alle købe CDS'er. Lidt ligesom hvis alle kunne forsikre min cykel. Når den så blev stjålet skulle alle der havde købt denne CDS have et beløb fra forsikringsselskabet. Komplekse finansielle produkter såsom CDO'er og CDS'er bliver med et kaldt *derivater*. Handlen med disse derivater blev ikke underlagt regulerende lovgivning af den amerikanske stat.

I løbet af de sidste tredive år er den amerikanske finanssektor blevet dereguleret kraftigt. Da handlen med værdipapirer begyndte var en investeringsbank typisk en sammenslutning af rige mænd. De investerede deres penge i håb om at deres værdi blev større, men uden for stor risiko, da de selv hæftede for eventuelle tab. Dette står i kontrast til i dag hvor investeringsbanker har til opgave at få andres værdier, såsom pensioner og opsparinger, til at vokse uden at de personligt hæfter for eventuelle tab. Herudover er loftet for gearing blev hævet. Gearing er et udtryk for hvor stor værdi kreditinstituttet skal være indehaver af og hvor meget det må låne sig frem til. Fra at være cirka én til én steg det til at være cirka ti gange så højt. Herudover er det blevet lovligt for økonomiske institutioner at fusionere på tværs af grænser til større virksomheder end vi før har set.

I 2008 kom så de store konsekvenser af disse tiltag. Investeringsselskaberne Bear Stearns og Lehman Brothers stod over for konkurs og lige så gjorde forsikringsselskabet AIG. Det var tre

velrenommerede, finansielle institutioner med en tilsyneladende fin økonomi. Men virksomheder går da konkurs hele tiden? Hvorfor er dette et specialtilfælde der påbegyndte det vi nu kalder finanskrisen? Det er der to grunde til. Den første er at den amerikanske stat efter krakket i 1929 og den efterfølgende depression i 1930'erne har garanteret, at de, der har værdier i banker, får fuld kompensation i tilfælde af konkurs. Den anden er at man med krisen i 2008 dannede præcedens for, at komme kæmpebanker til undsætning med statslån når det går gjaldt. Dette fænomen bliver kaldt 'too big too fail'. Der er simpelthen intet incitament for de finansielle institutioner til at sætte lønninger ned og spare op til det øjeblik hvor det går galt.

Og det er ikke slut endnu. På næste besøg hos mine forældre faldt jeg over en leder i Information fra den 15. maj 2012. Den beskriver hvordan det gigantiske pengeinstitut JP Morgan Chase torsdag den 10. maj 2012 måtte indrømme at de havde mistet 2,3 mia. dollar i en afdeling af bankens London kontorer. Ironisk nok var det en afdeling der beskæftiger sig med at sikre *mod* tab på konjunkturfølsomme investeringer.

Alt dette lyder som en økonomisk gyser uden ende, men hvad har det med os på IMF at gøre? En time og tre og tyve minutter inde i "Inside Job" bliver Andrew Sheng, asiatisk finansregulator og global kommentator, spurgt: "Hvorfor?" Han forklarer at efter den kolde krigs afslutning har tidligere matematikere gået sammen med investeringsbanker og skabt masseødelæggelsesvåben. Der fik jeg en klump i halsen. Masseødelæggelsesvåben lige frem. Hvis matematikere er i stand til at skabe masseødelæggelsesvåben burde vi så ikke også være i stand til at skabe kuren? Som minimum være med til at debatere om lovgivningen omkring derivater? Måske få lov til at udvikle spændende matematik der

kunne bruges til formålet? Burde det være pensum for næste hold der skal have videnskabsteori? Eller er vi fanget i et net af forskningsråd der putter forskningsdomæner ned over hovedet på os?

Litteratur

- [1] Dokumentarfilmen Inside Job fra 2010. Instrueret af Charles Ferguson.
- [2] "Forskeren som Magtens Forlængede Arm" af Center for Vild Analyse. Information d. 4. april 2012.
- [3] "Wall Street ude af gevind - igen" af Burch. Leder Information 15. maj 2012.